

РЕЦЕНЗІЯ

старшого наукового співробітника відділу науково-методологічних досліджень Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України, кандидата біологічних наук, старшого дослідника Федорчук Світлани Володимирівни на дисертаційну роботу Давидова Дениса Михайловича «ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВИЧОК ВЗАЄМОДІЇ ТА РЕАГУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ ЕЛЕКТРОННОГО СПОРТУ»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження зумовлена трансформацією сучасних підходів у теорії та методиці фізичного виховання, де особлива увага приділяється інтеграції психофізіологічних і когнітивних критеріїв у загальну структуру підготовленості людини. У контексті професійно-прикладної підготовки військовослужбовців зазначені компоненти є фундаментальними, оскільки бойова діяльність відбувається в екстремальних умовах, що характеризуються високим рівнем стресу, обмеженнями часу та постійною зміною оперативної обстановки. Попри високу практичну значущість розвитку сенсомоторних реакцій, оперативної пам'яті, уваги та емоційної стійкості комбатантів, чинна система військово-фізичної підготовки переважно орієнтована на розвиток базових фізичних якостей. Наявний дефіцит спеціалізованих інноваційних методик, тренажерних комплексів та засобів інтерактивного тренування, які б дозволили ефективно поєднувати фізичне навантаження з когнітивним моделюванням реальних бойових ситуацій.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту

України на 2021-2025 рр. 1.7 «Теоретико-методологічні засади розвитку кіберспорту та інтелектуальних видів спорту» (№ державної реєстрації 0121U108211). Внесок здобувача, як співвиконавця теми, полягав у систематизації засобів електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок взаємодії та реагування військовослужбовців та доведення ефективності їх використання в професійно-прикладній підготовці військовослужбовців.

У зв'язку з цим можна констатувати те, що тема дисертації **Д. М. Давидова** є актуальною і своєчасною, має практичне і теоретичне значення. Тема є інноваційною, теоретично обґрунтованою і соціально значущою. Мета, завдання, наукова новизна відповідають цільовим настановам дисертаційної роботи. Мета дослідження – обґрунтувати значущість засобів електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок реагування і взаємодії військовослужбовців та довести ефективність їх використання в професійно-прикладній підготовці.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

– систематизовано засоби електронного спорту за їх функціональним впливом на психомоторні, пізнавальні та комунікативні характеристики діяльності з виділенням чотирьох функціональних груп (реакція і точність рухів; тактичне мислення та прийняття рішень; командна взаємодія і комунікація; стресостійкість), що створює теоретичне підґрунтя для їх диференційованого використання у системі професійно-прикладної підготовки військовослужбовців;

– розроблено структуровану програму підготовки військовослужбовців із використанням засобів електронного спорту, що включає послідовне поєднання трьох функціональних блоків (розвиток реакції, командної взаємодії та когнітивного контролю) із визначеними параметрами навантаження (6 тижнів, 3 заняття на тиждень по 45 хвилин) та етапом обов'язкового аналізу дій;

– обґрунтовано та експериментально підтверджено ефективність комбінованої моделі використання різних жанрів кіберспорту, яка забезпечує комплексний розвиток пізнавальних і командних характеристик та має статистично значущу перевагу над застосуванням окремих жанрових засобів;

– визначено та кількісно обґрунтовано структуру спеціалізованих здібностей військовослужбовців із встановленням пріоритетної ролі пізнавальних і комунікативних характеристик (командна взаємодія, реагування, комунікація), що обґрунтовує необхідність переорієнтації змісту професійно-прикладної підготовки;

– розроблено двоетапний метод відбору засобів кіберспорту на основі поєднання експертного оцінювання та аналітичного ієрархічного процесу з визначенням вагових коефіцієнтів цільових компетентностей і рівня придатності ігрових дисциплін, що забезпечує об'єктивний, відтворюваний і кількісно обґрунтований вибір засобів підготовки;

– встановлено диференційований жанрово-специфічний вплив засобів кіберспорту на розвиток спеціалізованих навичок: тактичні шутери – на швидкість реагування і точність; командні ігри – на комунікацію і взаємодію; стратегії в реальному часі – на переключення уваги та робочу пам'ять, із кількісним підтвердженням розмірів ефекту;

– експериментально доведено вплив кіберспортивної підготовки на показники командної взаємодії військовослужбовців, що проявляється у скороченні часу прийняття і реалізації рішень, зменшенні часу між повідомленням і реакцією, підвищенні якості комунікації та зниженні кількості помилкових дій.

Практичне значення одержаних результатів полягає насамперед у обґрунтуванні та експериментальній перевірці програми інтеграції кіберспортивних технологій (електронного спорту) у систему професійно-прикладної підготовки військовослужбовців. Розроблено прикладний алгоритм побудови занять, який деталізує послідовність залучення ігрових симуляцій різної спрямованості, регламентує часові параметри

навантаження, а також містить критерії оцінювання результативності підготовки. Самостійне значення мають рекомендації щодо впровадження кіберспортивних засобів у:

- 1) процес бойової та фізичної підготовки особового складу військових частин;
- 2) курси підвищення кваліфікації інструкторського та викладацького складу;
- 3) програми психологічної реабілітації та ментального відновлення комбатантів.

Специфіка запропонованого підходу дозволяє адаптувати його для тренування фахівців екстремального профілю (рятувальників, правоохоронців, операторів БПЛА), де визначальними є швидкість сенсомоторних реакцій, концентрація уваги та ефективна комунікація в команді. Робота містить додатки, у яких відображені акти впровадження результатів науково-дослідної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. У дисертаційній роботі чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотези дослідження. Наукові положення і висновки обґрунтовано на основі теоретичного аналізу, опитування та емпіричних досліджень (психологічного та психофізіологічного тестування), методів педагогічного спостереження, експертного оцінювання, педагогічного експерименту, систематизації й обробки даних методами математичної статистики.

Результати ґрунтовно підтверджені експериментально. В дослідженнях брали участь 4 403 військовослужбовці ЗСУ (масове опитування), 32 військовослужбовці (педагогічний експеримент), 15 та 26 фахівців (дві серії методу експертних оцінок), а також кіберспортсмени, включені до педагогічного спостереження. Проведено серію досліджень основною метою яких було обґрунтування значущості засобів електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок реагування і взаємодії

військослужбовців. Достовірність наукових положень обґрунтована достатньою тривалістю проведення досліджень (з 2022 по 2026 рр.), адекватним плануванням досліджень і обробкою одержаних матеріалів методами математичної статистики.

Наукова новизна поміж іншим полягає у розробці двоетапного методу відбору засобів кіберспорту на основі поєднання експертного оцінювання та аналітичного ієрархічного процесу з визначенням вагових коефіцієнтів цільових компетентностей і рівня придатності ігрових дисциплін, що забезпечує об'єктивний, відтворюваний і кількісно обґрунтований вибір засобів підготовки.

Окрему увагу приділено удосконаленню підходів до професійно-прикладної підготовки військовослужбовців шляхом інтеграції пізнавально-комунікативного компонента як системоутворюючого елемента підготовленості, що визначає ефективність реагування, прийняття рішень і командної взаємодії в умовах виконання службово-бойових завдань; методичних підходів до оцінювання ефективності підготовки на основі комплексного використання психофізіологічних, пізнавальних і діяльнісних показників, що забезпечує об'єктивну характеристику змін підготовленості та дозволяє оцінювати як індивідуальні, так і командні результати діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завдання в цілому і основних положень дисертації. Дисертаційна робота **Д. М. Давидова** викладена державною мовою на 231 сторінці тексту комп'ютерного набору, складається з анотацій, переліку умовних позначень та скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел, додатків. Усього використано 257 джерел, із яких 163 відображають результати досліджень зарубіжних фахівців. Робота ілюстрована 24 таблицями й 31 рисунком. Основні положення результатів досліджень оприлюднені на науково-практичних конференціях з питань фізичного виховання та спорту. Робота містить додатки, у яких відображені публікації здобувача за темою дисертації, відомості про апробацію результатів

дисертаційного дослідження, акти впровадження результатів науково-дослідної роботи.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами й темами, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість дисертаційної роботи, подано інформацію про особистий внесок здобувача та апробацію результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі «СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНУ ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВПЛИВ КІБЕРСПОРТУ НА ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ» представлено повноцінний огляд наукової літератури. Описано і проаналізовано сучасні вимоги до підготовки військовослужбовців; особливості професійно-прикладної фізичної підготовка військовослужбовців; особливості кіберспорту та їх вплив на формування спеціальних здібностей; провідні якості та здібності кіберспортсменів у змагальній діяльності; сучасні засоби удосконалення спеціальних здібностей військовослужбовців.

У другому розділі «МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ» описано методи дослідження, які є достатньо обґрунтованими. У хронологічній послідовності викладені етапи проведення досліджень.

Для практичної реалізації мети та завдань дисертаційного дослідження використано комплекс наступних методів: теоретико-методичний аналіз даних науково-методичної літератури, опитування, методи психологічного та психофізіологічного тестування, методи педагогічного спостереження, експертного оцінювання, педагогічного експерименту, систематизації, математико-статистичні методи аналізу та обробки результатів дослідження.

У третьому розділі «ЗНАЧУЩІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВИЧОК РЕАГУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА КІБЕРСПОРТСМЕНІВ В КОМАНДНИХ ДИСЦИПЛІНАХ КІБЕРСПОРТУ

(ЕЛЕКТРОННОГО СПОРТУ)» представлено результати визначення спеціалізованих здібностей та якостей військовослужбовців в професійно-прикладній фізичній підготовки; визначення значущості спеціалізованих навичок взаємодії та реагування військовослужбовців для реалізації поставлених воєнних завдань; аналіз прояву провідних якостей та здібностей кіберспортсменів в ігровій діяльності в командних дисциплінах кіберспорту (електронного спорту); визначення значущості спеціалізованих навичок реакції та взаємодії між гравцями в командних дисциплінах кіберспорту (електронного спорту); порівняльний аналіз спеціалізованих навичок взаємодії та реагування гравців кіберспортивних дисциплін та військовослужбовців.

У четвертому розділі «СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОГО СПОРТУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВИЧОК ВЗАЄМОДІЇ ТА РЕАГУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ» представлено результати дослідження, що свідчать про підбір засобів електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок взаємодії та реагування військовослужбовців; значущість засобів електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок взаємодії та реагування військовослужбовців; систематизовано засоби електронного спорту для вдосконалення спеціалізованих навичок взаємодії та реагування військовослужбовців; описано результати впровадження засобів електронного спорту в професійно-прикладну фізичну підготовку та перевірки їх ефективності.

У п'ятому розділі «АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ» підбито підсумки роботи, систематизовані і обґрунтовані результати роботи. У результаті проведеного дослідження сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни, а саме: ті, що підтверджують, доповнюють, розширюють та отримані вперше.

Загальні **ВИСНОВКИ** в основному відповідають завданням дисертаційного дослідження здобувача.

В цілому, зміст дисертації свідчить про достатній рівень підготовленості дисертанта, володіння методикою дослідження, творчий підхід до обраної проблеми, що й дозволило обґрунтувати наукову розробку теми та розв'язати основні дослідницькі завдання. У дисертаційній роботі **Д. М. Давидова** зібрано достатній цифровий матеріал, який представлено у таблицях і рисунках, що свідчить про вміння автора не тільки аналізувати отримані дані, але й використовувати їх у практичній роботі.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Основні наукові результати дослідження висвітлені в 17 наукових публікаціях: 8 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 8 публікацій апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації. Таке представлення результатів можна вважати повним і достатнім.

Недоліки дисертації щодо їх змісту та оформлення. Разом з тим, у дисертаційній роботі **Д. М. Давидова** присутні й окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації та відповідних уточнень:

1. В роботі зазначено (І розділ, висновки): «провідними якостями кіберспортсменів, що мають безпосередній прикладний потенціал для військової підготовки, є: час простої реакції...» та інші. Проте, в методах дослідження обрано реакцію вибору, у обстежуваних не визначався час простої реакції. Це положення недостатньо обґрунтоване і потребує більш детальних пояснень.

2. В другому розділі роботи – в підрозділі 2.1.4 Психологічне та психофізіологічне тестування – достатньо детально описано процедуру обстеження, але недостатньо розкрито зміст, не вказано референтні значення досліджуваних показників; в підрозділі 2.1.5 Педагогічний експеримент –

недостатньо детально описано процедуру обстеження, недостатньо розкрито суть тестів, не розкрито зміст обраних показників.

3. В роботі достатньо чітко сформовані та визначені перспективи подальших досліджень: «розроблення та експериментальна перевірка диференційованих програм застосування засобів кіберспорту з урахуванням специфіки родів військ і умов виконання бойових завдань». Проте, в дисертації не зазначено – які саме військовослужбовці брали участь у педагогічному експерименті, психофізіологічних і психологічних дослідженнях (крім віку, стажу служби, ігрового досвіду) – специфіка родів військ, умов виконання бойових завдань, рівень професійної підготовки, досвід військової служби тощо.

Перераховані недоліки та зауваження у переважній більшості носять дискусійний характер, суттєво не впливають на науковий і методологічний рівень дисертації, не знижують її загальної позитивної оцінки та спрямовані, в основному, на подальше вдосконалення творчих здібностей здобувача.

Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам. Дисертаційна робота **Д. М. Давидова** на тему «ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВИЧОК ВЗАЄМОДІЇ ТА РЕАГУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ ЕЛЕКТРОННОГО СПОРТУ» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), а її автор **Д. М. Давидов** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат біологічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
відділу науково-методологічних досліджень
Науково-дослідного інституту
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Світлана ФЕДОРЧУК